

**Camerata Trajectina
La Caccia**

Gerrit Komrij

**De Zeven Zonden van Jeroen Bosch
The Seven Sins of Hieronymus Bosch**

Obijt Sebaldus in patria circa an. 1500.

HIERONYMO BOSCHIO, PICTORI.

*Quid sibi vult, Hieronyme Boschi,
Ille oculus tuus attonitus? quid
Pallor in ore? velut lemures si,
Spectra Erebi volitantia coram
Aspiceres? Tibi Ditis àuari
Crediderim patuisse recessus,
Tartareasque domos: tua quando
Quicquid habet sinus inus Auerni
Tam potuit bene pmgere dextra.*

The Galle, excudit.

Den duvelmakere, zo werd Jeroen Bosch (ca. 1457-1516) door zijn tijdgenoten genoemd, onovertroffen in het uitbeelden van 'gespook en gedrochten der hellen'. Taferelen met duivels, monsters en hun slachtoffers waren Bosch' handelsmerk. Toch waren ze geen doel op zich. Bosch' werken zijn doortrokken van een christelijke moraal waarin de mens door zijn eigen wil het goede boven het kwade kan verkiezen en zo de zaligheid verwerven, in plaats van te moeten branden in de hel. Maar dat ging niet vanzelf. Steeds weer moest hij aan de vleselijke lusten die hem naar de zonde trokken weerstand bieden.

Dat is ook de gedachte achter het paneel *De zeven hoofdzonden en de vier uitersten*. Elk van deze zonden kan fataal zijn voor het zielenheil, is de strekking van dit moralistische thema, dat in Bosch' tijd al in een traditie van meer dan duizend jaar stond. Het waren de dochters van Lucifer en elke dochter had ook weer een stel dochters. Zo kon men alle zonden in het schema van de zeven hoofdzonden een plaats geven.

In het midden van het paneel zien we het Oog van God, met de tekst "Cave, cave, Dominus videt" – "Pas op, pas op, God ziet"; "ziet U", zijn we geneigd aan te vullen, of misschien wel "ziet alles", of "ziet al je zonden". De pupil toont de verzorgende Christus. De zonden staan rondom het oog afgebeeld als personen uit het dagelijks leven. Een jonge vrouw voor de spiegel verbeeldt de Hoogmoed, een winkelier die zijn rijke buurman benijdt de Afgunst, een corrupte rechter de Hebzucht, enzovoorts. Luiheid, Vraatzucht, Wellust en Woede maken de cirkel rond. In de hoeken van het paneel zien we wat er op het leven volgt: de Vier

Uitersten, te weten de Dood, het Laatste Oordeel en tenslotte de Hel of de Hemel. In de Hel zien we de zeven hoofdzonden terug, die er de vreselijkste straffen ondergaan. Wie deugdzaam heeft geleefd betreedt de Hemel.

Het is niet helemaal duidelijk of dit paneel van Jeroen Bosch zelf is; mogelijk werd het geschilderd door een leerling of een navolger, of is het een kopie. Het past in elk geval wel helemaal in Bosch' gedachtewereld. Dergelijke moralistische schilderijen maakten Bosch tot een veelgevraagd kunstenaar, die in 's-Hertogenbosch het leven van een eenzaam burger leidde. Hoewel van huis uit niet bemiddeld steeg hij na zijn huwelijk met een rijke vrouw snel op de maatschappelijke ladder. Al rond zijn dertigste werd Bosch uitgenodigd toe te treden tot de Lieve Vrouwe Broederschap – een hele eer voor iemand van zijn eenvoudige komaf – en een jaar later was hij gezworen lid. De broeders waren aanzienlijke lieden, waaronder edelen. Hun vergaderingen over liefdadige activiteiten werden stevast besloten met overvloedige maaltijden, waarbij de zangers van de broederschap optraden, gekleed in plechtige tabbaarts.

Op 28 december was de belangrijkste bijeenkomst van het jaar. Dan werd gebrad van koninklijke allure opgediend: een zwaan. Daarom werd het genootschap de Zwanenbroederschap genoemd. Men had een eigen kapel in de Sint Jan, waar meerstemmige muziek werd verzorgd door de genoemde zangers, die de Broederschap in vaste dienst had.

Jeroen Bosch beschikte al met al over een uitstekend netwerk in de sociale klasse waartoe de potentiële

afnemers van zijn schilderijen hoorden. Daartoe behoorden ook vorsten. Het paneel met de zeven hoofdzonden bevond zich ooit in de slaapkamer van koning Filips II van Spanje, weten we uit een inventarislijst van het Escorial. Van Filips is bekend dat hij urenlang over het schilderij kon mediteren, gezeten in zijn bidstoel. Daartoe boden de thema's van de zeven hoofdzonden en de vier uitersten ook alle gelegenheid. Wegens de ronde schikking van de figuren wordt aangenomen dat het paneel was bedoeld als tafelblad. Anderen denken dat het aan het plafond werd bevestigd.

De cd is de soundtrack van de muziektheatervoorstelling die Camerata Trajectina samen met regisseur Jos Groenier en dansmeester Lieven Baert op de schildering van de Zeven Hoofdzonden heeft gebaseerd. Elke zonde zingt zijn of haar eigen lied. Omdat in het Nederlandse lied rond 1500 het thema van de zeven hoofdzonden nog zeldzaam is en het voor ons doel weinig bruikbaar oplevert, hebben we Gerrit Komrij gevraagd toepasselijke teksten te schrijven op melodieën die in Bosch' tijd in de Nederlanden gezongen werden. De meeste melodieën zijn afkomstig uit geestelijke handschriften, waarin wereldlijke wijzen staan genoteerd om de devote teksten op te zingen.

Bij elke zonde wordt in de voorstelling ook gedanst, op muziek die in Bosch' tijd daarvoor gebruikt werd. Zo danst de ijdele Vrouwe Hoogmoed enkele baselines, begeleid door de 'haute musique' die op bals gebruikelijk was: luide blaasinstrumenten als schalmeien en trombone. De melodieën staan genoteerd in een prachtig zwart perkamenten muziekboek met zilveren noten op gouden lijnen. Daaronder staan

de passen aangegeven, wederom in zilver. Het boek behoorde toe aan Margaretha van Oostenrijk, die hof hield in Mechelen en de stad 's-Hertogenbosch enkele malen heeft bezocht. Na het lied van de Afgunst wordt La Gelosia (dat ook 'de afgunst' betekent) gedanst, waarvan een choreografie voor zes dansers bewaard is gebleven van de hand van de beroemde Italiaanse dansmeester Domenico da Piacenza (ca. 1400 - ca. 1476). Maar er zijn ook volkse melodieën, zoals de 'dansliedekens' uit de Souterliedekens (hier gespeeld op een doedelzak), waarop we vraatzuchtige dikkerds laten dansen. Nog volkser is een melodie uit een zangboek voor Modern Devoten, waarvan de wijsaanduiding (Tis al ghedaen, mijn oestwairts gaen al teghen den wint) een wereldlijke herkomst suggereert en het notenschrift een hallucinerende dansmelodie laat zien. Deze muziek wordt door ons uitgevoerd op xylofoon, draailier en triangel ter begeleiding van een dans van kreupele bedelaars, die zich met hun kruken voortbewegen op de maat van de muziek. Ook in de Hel moest er gedanst worden, vonden we. Hiervoor heb ik een swingend, tweestemmig kerstliedje uitgezocht, waarop de geuzen later "Antichrist is geboren" zouden zingen. Het klinkt echter te vriendelijk voor een helledans. Ik heb het daarom bewerkt volgens de principes van het *contrapunctus falsus*, een improvisatietechniek waarmee men in de vijftiende eeuw bij droomgebeurtenissen ambrosiaanse gezangen placht te zingen. Consonante intervallen waren in het valse contrapunt verboden; er mochten alleen dissonanten als secundes en septiemen klinken. Antimuziek, zou je kunnen zeggen.

Tegenover al deze zondige en helse klanken staat hemelse meerstemmigheid, die door de voorstelling heen is gevlochten. Daartoe is geput uit de koorboeken van de Zwanenbroederschap. De beroemde muziekkopist en componist Petrus Alamire heeft verscheidene koorboeken vervaardigd voor de broederschap, waarvan hijzelf buitenlid was. Hij deed dat aan het begin van zijn carrière in 1496 en veel later nog eens, in 1530-31. Drie van die late boeken hebben de tand des tijds doorstaan en zijn nog steeds in het bezit van de broederschap. Het zijn prachtige handschriften in groot formaat, zodat de zes zangers er gezamenlijk uit konden zingen, zoals te doen gebruikelijk was. Voor onze voorstelling kozen we uit de Bossche koorboeken muziek van twee componisten uit de tijd van Jeroen Bosch, die beiden aan het Franse hof hebben gewerkt. Ten eerste het Kyrie, Sanctus en Agnus Dei uit de Missa de Feria ('door-de-weekse mis') van Antoine de Févin (ca. 1470 - 1511/12). Deze muziek is overwegend vijfstemmig, waarbij één van de stemmen een andere in canon volgt. Dergelijke contrapuntische technieken kenmerken de Franco-Vlaamse school waartoe deze muziek behoort. Nog knapper is het achtstemmige Mariamotet *Nesciens mater virgo virum* van Jean Mouton (voor 1459-1522). Dit stuk is een wonder van compositietechniek. In het koorboek staan slechts vier stemmen genoteerd. De andere vier stemmen zijn *canons* in de kwint, die na twee maten inzetten. Die partijen hoefden dus niet genoteerd te worden. En het meest verbluffende: dit contrapuntische hoogstandje levert aangrijpende muziek op. Zo kunnen we ons moeiteeloos de hemel voorstellen.

Louis Peter Grijp

Camerata Trajectina

Het ensemble Camerata Trajectina ('Utrechts muziekgezelschap', opgericht 1974) heeft naam gemaakt met haar voortdurende pleidooi voor de Nederlandse muziek vanaf de Middeleeuwen tot en met de 17e eeuw. Het ensemble bestaat Hieke Meppelink (sopraan), Nico van der Meel (tenor), Saskia Coolen (blokfluit), Erik Beijer (gamba) en Louis Pieter Grijp (luit en citer), bijgestaan door Sytse Buwalda (countertenor) en Marcel Moester (bariton) en andere musici.

Artistiek leider Louis Pieter Grijp verricht zijn onderzoek voor Camerata Trajectina op het Meertens Instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam. De programma's zijn veelal gebouwd rond literaire of politieke en religieuze thema's en personen. Het ensemble werkte mee aan de Nationale Herdenkingen van de Unie van Utrecht (1979), Willem van Oranje (1984), Constantijn Huygens (1987), Dirck Volkertszoon Coornhert (1990), de Vrede van Munster (1998), de Verenigde Oost-Indische Compagnie (2002) en Calvijn (2009) en aan de herdenkingen van Gerbrandt Adriaenszoon Bredero, Joost van den Vondel en de Friese dichter Gysbert Japix, van de hervormer Menno Simons en het Remonstrants Genootschap. Een andere lijn is de samenhang tussen schilderkunst en muziek, waaraan eerder projecten over Music & Painting in the Golden Age (1995, in samenwerking met Hoogsteder & Hoogsteder, Den Haag), Jan Steen (1996, Rijksmuseum te Amsterdam) en Frans Hals (2004, Frans Hals Museum in Haarlem) waren gewijd, en nu dus Jeroen Bosch. Speciale aandacht gaat uit naar Nederlands muziektheater uit de Gouden Eeuw, zoals de eerste

Nederlandse opera *Bacchus, Ceres & Venus* van Johan Schenck (Utrecht 2006) en de zingende klucht *Lijse Flepkous* (Utrecht 2007).

Camerata Trajectina gaf honderden concerten in Nederland (waaronder vele in het Oude Muziek Festival Utrecht) en Vlaanderen, in de meeste andere landen van Europa, in de Verenigde Staten en Canada, Mexico, het Midden-Oosten, Indonesië, Ghana en Marokko. Meer dan 25 cd's zijn verschenen op de labels Globe en Philips Classics.

www.camerata-trajectina.nl

Gerrit Komrij

Gerrit Komrij (Winterswijk 1944) is een van de belangrijkste Nederlandse dichters van deze tijd. Behalve als dichter is hij ook prozaïst, criticus, polemist, essayist, vertaler, toneelschrijver en bloemlezer actief. In die laatste functie heeft hij zich een warm pleitbezorger van oudere Nederlandse literatuur getoond. Na zijn roemruchte *De Nederlandse poëzie van de negentiende en twintigste eeuw in duizend en enige gedichten* uit 1979, waarin hij een frisse kijk op de canon ventileerde, verschenen soortgelijke bloemlezingen uit de literatuur van de 17e en 18e eeuw (1986) en van de 12e tot de 16e eeuw (1994).

In 2005 werkte Gerrit Komrij samen met Camerata Trajectina in de *Liedekens van Jacob Obrecht*, waarvoor bij de teksten (die verloren waren gegaan) opnieuw dichtte. Camerata Trajectina is niet de eerste die teksten van Komrij zingt. De dichter is librettist van twee opera's: *Symposium*, gecomponeerd door Peter Schat (1994), en *Vreemde Melodieën/ Melodias Estranhas*, met muziek van de Portugese componist António Chagas Rosa (2000). Gedichten van zijn hand zijn in de loop der tijd vertolkt door uiteenlopende musici als de popzanger Boudewijn de Groot (*Kinderballade*), de jazz-zangeres Denise Jannah, de popgroep Naar Tevredenheid en het Nijmeegs Studentenkoor Alphons Diepenbrock.

La Caccia

Eind jaren '90 richtte Patrick Denecker La Caccia op om muziek te brengen uit de late Middeleeuwen en de Renaissance. Rond een vaste kern van spelers worden per project vrienden/musici uitgenodigd om andere klankspectra te exploreren. Deze programma's worden vaak gelinkt aan een thema. La Caccia werkt vooral met een alta-capellabezetting (riet- en koperblazers), waaraan soms strijkers en zangers worden toegevoegd.

'The devilmaker' is what his contemporaries called Hieronymus Bosch (c1457-1516), unsurpassed in the depiction of the ghouls and fiends of hell. Scenes of demons, monsters, and their victims were Bosch's trademark. But these were not an end in themselves. Bosch's works are steeped in a Christian morality in which man can of his own free will choose good over evil and thus obtain salvation, instead of having to burn in hell. But that didn't happen all by itself. He had to put up constant resistance to the fleshly lusts that lured him into sin.

That is also the idea behind the panel *The Seven Deadly Sins and the Four Last Things*. Each one of these sins can be fatal to the soul's salvation, is the idea behind this moral lesson, a tradition already over a thousand years old by Bosch's time. These sins were the daughters of Lucifer, and each daughter had in turn more daughters. That way every imaginable sin could be depicted within the system of the Seven Deadly Sins.

In the middle of the panel we see The Eye of God, with the caption *Cave, cave, Dominus videt*: "Beware, beware, God sees" – 'sees YOU,' we're inclined to add, or perhaps 'sees everything' or 'sees all your sins'. The eye's pupil shows the risen Christ. The sins stand around the eye portrayed as people from daily life. A young woman in front of a mirror personifies Pride, a shopkeeper who envies his rich neighbor is Jealousy, a corrupt judge is Greed, and so on. Sloth, Gluttony, Lust, and Wrath complete the circle. In the corners of the panel we see what awaits after life: The Four Last Things, to wit: Death, The Last Judgment, and

finally either Hell or Heaven. In Hell we see the Seven Deadly Sins again, who undergo the most gruesome of punishments. Those who have lived virtuously enter Heaven.

It is not entirely clear whether this panel is by Hieronymus Bosch himself; it may have been painted by a student or imitator, or it may be a copy. In any case it is entirely at home in Bosch's philosophy. Similar moralistic paintings made Bosch, who led the life of an honorable citizen in 's-Hertogenbosch (Den Bosch), an artist much in demand. Although not born of means, he climbed the social ladder quickly after his marriage to a wealthy woman. Already by the age of thirty Bosch was invited to join the Lieve Vrouwe Broederschap (Brotherhood of the Blessed Lady) – quite an honor for someone of his humble origins – and a year later he was sworn in as a member. The brothers were men of substance, including nobles. Their gatherings to oversee charitable activities unfailingly concluded with sumptuous feasts featuring the brotherhood's singers, clad in ceremonial robes.

The most important gathering of the year was on the 28th of December. For this occasion the dish served up was a truly regal roast: a swan. Hence the fellowship was also known as "The Brotherhood of the Swan". They had their own chapel in the St John's Cathedral, in which the singers that the Brotherhood had on call sang polyphonic music. All in all, Hieronymus Bosch had access to an excellent social network among the social classes to which potential buyers of his paintings belonged. This even included princes. The panel with the Seven Deadly Sins once belonged

to King Philip II of Spain, we know from an inventory from the Escorial. It's also known that Philip meditated on the painting for hours at a time, seated for prayer on his kneeling bench. And the themes of the deadly sins and the last things indeed offered every opportunity for contemplation. The circular disposition of the figures suggests that the panel was intended as a table top, or as a ceiling.

The CD is the soundtrack of the music theatre show that Camerata Trajectina developed based on the painting of the Seven Deadly Sins, together with stage director Jos Groenier and dancing master Lieven Baert. Each Sin sings his or her own song. The theme of the Seven Deadly Sins is rare, or rarely useful for our purposes, in Dutch songs from Bosch's time, so we asked Gerrit Komrij, the Netherlands' leading living poet, to write fitting texts to melodies that were sung in the Netherlands in Bosch's day. Most of these tunes come from sacred manuscripts, in which secular melodies were notated in order to sing devout texts to them.

The show also features a dance for each sin, set to music used for that purpose in Bosch's era. So for example the vain Proud Woman dances several *basse-danse* numbers, accompanied by the *haute musique* that was customary at balls: loud brass instruments such as shawms and sackbut. The melodies are notated in a beautiful black parchment music book with silver notes on gold staff lines. Underneath, the dance steps are given, also in silver. The book belonged to Margaret of Austria, who held court in Mechelen (Mechlin) and visited the city of 's-Hertogenbosch several times. The song of Jealousy was followed by

a dance called La Gelosia, for which a choreography has survived for six dancers from the hand of the famous Italian dancemaster Domenico da Piacenza (c1400-1476). But there are also folk melodies, such as the *dansliedekens* (dance songs) from the Souterliedekens collection, here played on the bagpipes, to which we let the gluttonous fatsos dance. Even more folksy is a melody from the songbook for the followers of the Modern Devotion, whose tune-indication ("It's all done, my eastwards go against the wind") suggests a secular origin, and whose notation shows a hallucinatory dance melody. We performed the music with xylophone, hurdy-gurdy, and triangle, accompanied by a dance of crippled beggars, who hobble on their crutches to the beat of the music. We also decided there had to be dancing in Hell. For this I chose a swinging two-voiced Christmas song, to which the Beggars (the Dutch 17th-century anti-Spanish rebels) would later sing "The Antichrist is born". But it really sounded much too nice for an infernal frolic. So I arranged it following the principles of *contrapunctus falsus*, an improvisatory technique which people used in the fifteenth century to sing Ambrosian chant at somber occasions. Consonant intervals were forbidden in this 'false counterpoint': only dissonances such as seconds and sevenths are sounded. You could call it anti-music.

Against all these sinful and hellish sounds stands heavenly polyphony, taken from the choirbooks of the Brotherhood of the Swan. The famous music copyist and composer Peter Alamire prepared various choirbooks for the Brotherhood, of which he himself was an affiliate member. He did this at the beginning of

his career in 1496 and much later again in 1530-31. Three of those late books have withstood the ravages of time and are still in the possession of the Brotherhood. These are beautiful manuscripts in a size large enough for the six singers to sing from all together, as was then customary. For our performance we chose from the Den Bosch choirbooks music by two composers from Bosch's time, both of whom worked at the French court. First we chose a Kyrie, Sanctus, and Agnus Dei from the Missa de Feria (Weekday Mass) by Antoine de Févin (c1470 - 1511/12). This music is predominantly five-voiced, with one of the voices following another in canon.

Such contrapuntal techniques are the hallmarks of the Franco-Flemish school to which this music belongs. Even more clever is the eight-voiced Marian motet *Nesciens mater virgo virum* by Jean Mouton (before 1459-1522). This piece is a marvel of compositional technique. In the choirbook only four voices are notated. The other four voices are canons at the fifth, commencing two measures later. Being strict canons, they did not need to be notated. And the most astonishing thing of all: this contrapuntal tour-de-force delivers gripping music. And thus effortlessly do we portray heaven.

Louis Peter Grijp

(Translation: Ruth van Baak - Griffioen)

Camerata Trajectina

The ensemble Camerata Trajectina ('Utrecht Music Company,' founded 1974) has made a name for itself with its steadfast attention to Dutch music from the Middle Ages through the 17th century. The ensemble includes Hieke Meppelink (soprano), Nico van der Meel (tenor), Saskia Coolen (recorder), Erik Beijer (viol) en Louis Peter Grijp (lute and cittern), aided by Sytse Buwalda (countertenor) and Marcel Moester (baritone) and other musicians.

Artistic director Louis Peter Grijp does research for Camerata Trajectina at the Meertens Institute of the Royal Dutch Academy of Sciences in Amsterdam. The group's repertoire deals chiefly with themes and individuals from Dutch history. The ensemble took part in the National Commemorations of the Union of Utrecht (1979), William of Orange (1984), Constantijn Huygens (1987), Dirck Volkertszoon Coornhert (1990), the Peace of Westphalia (1998), the Dutch East India Company (2002) and John Calvin (2009) and in commemorations of the poets Gerbrandt Adriaenszoon Bredero, Joost van den Vondel and Gysbert Japix, and of Menno Simons and the Dutch Remonstrant Society. A special theme is the relationship between painting and music, in connection with the exhibitions *Music and Painting* (Hoogsteder, The Hague 1995), about Jan Steen (Rijksmuseum, Amsterdam 1996) and Frans Hals and his contemporaries (Haarlem 2004) and here now Hieronymus Bosch. The group has also paid special attention to Dutch musical theater from the Golden Age, such as the first Dutch opera *Bacchus, Ceres & Venus* by Johan Schenck (Utrecht 2006) and the musical comedy *Lijsje Flepkous* (Utrecht 2007).

The ensemble has given hundreds of concerts: in Holland (many in the Early Music Festival Utrecht), Belgium and many other European countries, in the United States and Canada, Mexico, the Middle East, Indonesia, Ghana and Morocco. Camerata Trajectina has recorded more than 25 CDs of Dutch music for Globe and Philips Classics.

www.camerata-trajectina.nl

Gerrit Komrij

Gerrit Komrij (Winterswijk 1944) is one of the most important Dutch poets of our time. In addition to his poetry, he is also active as a prose writer, critic, polemicist, essayist, translator, playwright, and anthologist. In this last capacity he has shown himself to be a staunch advocate of older Dutch literature. After his famous book *De Nederlandse poëzie van de negentiende en twintigste eeuw in duizend en enige gedichten* (Dutch poetry of the 19th and 20th centuries in a thousand-odd poems) of 1979, in which he breathed fresh air on the canon, he produced similar anthologies of the literature of the 17th and 18th centuries (1986) and of the 12th through the 16th centuries (1994).

In 2005 Gerrit Komrij cooperated with Camerata Trajectina in the *Songs of Jacob Obrecht*, for which he wrote new texts for the lost originals. Camerata Trajectina is not the first group to sing Komrij's texts: the poet has also written the librettos of two operas: *Symposium*, composed by Peter Schat (1994) and *Vreemde Melodieën/Melodias Estranhas* (Strange Melodies) by the Portuguese composer Antonio Chagas Rosa (2000). Poems of his have been interpreted over the years by such diverse musicians as the pop singer Boudewijn de Groot (*Kinderballade*, 'Children's ballad'), the jazz singer Denise Jannah, the pop group Naar Tevredenheid, and the Nijmegen Student Choir Alphons Diepenbrock.

La Caccia

La Caccia was founded by Patrick Denecker in the late 1990s to perform music from the Late Middle Ages and the Renaissance. Starting with a nucleus of players they invite friends to join them for various projects, musicians with whom they can explore other soundscapes spectra. These programs are often linked to a theme. La Caccia works mostly with an *alta capella* of reeds and brass, to which strings and singers are sometimes added.

[1] **Kyrie**

Kyrie eleison
Christe eleison
Kyrie eleison

Missa quinta: Vorn de sexta An. senyn.

[2] Lied van de Hoogmoed

Het spiegelglas is mijn brevier,
Daar wil ik graag in lezen,
Want zijde, kralen en saffier
Zijn van de ziel het wezen.
We leven enkel voor de sier,
De spiegel zij geprezen.

Ik zie mezelf o zo dolgraag aan
Ik kan er veel van leren:
Hier zou een knoopje niet misstaan,
En daar een lint niet deren
Het is zowaar nog een complete baan
Mezelve te draperen.

Een kralenketting staat mij goed,
Maar ook iets zonder kralen.
Vandaag wil ik een blauwe hoed,
Of iets met zonnestralen?
Een sluier of een hoed van goed,
De duivel mag me halen.

De duivel is een ware spring-in't-veld
Vaak ben ik zijn gelijke -
Hij is van vroeg tot laat mijn held
Omdat hij toe blijft kijken
En ik hanteer de naald en speld
Die hij me aan komt reiken.

Zie mij – ik ben een heuse namaakpop
Veel mooier dan een echte.
Ik ben van teen tot vingertop
Van linnengoed en vlechten.
O spiegelbeeld, vertel, zeg mij hardop:
Straks gaan ze om ons vechten.

De hoogmoed schikt zich o zo gaarne op
In mans- en vrouwspersonen,
't Is glans met lak er bovenop,
Geen zon kan mij onttönen –
Mijn spiegel ziet danwel een rare kop,
De aars kan ik u tonen.

[3] Hofdansen

[4] **Lied van de Afgunst**

Ik ben gezond van leden,
Ik heb het grootste bot.
Toch ben ik nooit tevreden,
Ellendig is mijn lot.
Ik moet naar anderen gluren,
Het bot is mij te klein.
Ik zie alleen maar buren
Die welvoorziener zijn.

Ik heb een mooie woning
Van vloer tot hanenbalk.
Toch voel ik mij nooit koning,
Ik hunker naar de valk.
Ik hunker naar de vrouwen,
Door mij nog niet betast.
Laat mij met weelde sjouwen –
Het is een lichte last.

De wereld wordt steeds ruimer
En ik woon in een cachot.
Waarom voor mij de kruimels –
Ik wil een groter bot.
En morgen weer een groter,
De wereld draait in 't rond,
Ik loop nog op vier poten,
Ik zelf, ik ben de hond.

[5] **La Gelosia**

[6] **Lied van de Hebzucht**

Ik ben de schout, de rechter
Die zorgt voor pais en vree.
De querulant en vechter
Gehoorzamen gedwee –
Ik heb voortdurend tijd
Voor meer gerechtigheid,
Maar geef me een zak met goud
En fout is niet meer fout.

Ik ben de schout, mijn streven
Is orde, recht en rust –
In recht ben ik bedreven,
Het recht heeft mij gekust –
'k Vertel u: slecht is slecht.
'k Vertel u: recht is recht.
Maar geef me een zak met geld
En niets heb ik verteld.

Ik ben de schout, de wijze,
Waarop eenieder bouwt.
Mijn deugden moet men prijzen,
Ik ben van oersterk hout –
Een baken in 't gewoel,
Een ziende in de poel –
Maar geef mij één dukaat
En weg mijn ambtsgewaad.

Ik ben de schout voor allen,
Voor landman, dokter, nar,
Voor wieg en sterfgevallen,
Voor elk geharrewar –
Er is geen man of vrouw
Die twijfelt aan mijn trouw,
Maar geef mij één florijn
En uw vriend zal ik zijn.

Ik ben de schout, de rechter,
De dienaar van de wet –
De stut, de samenvlechter,
De ridder zonder smet,
Geen twist of vechtpartij
Of ik kom tussenbei –
Dus geef me een zilverstuk
En kijk, je hebt geluk.

[7] **Sanctus**

Sanctus, sanctus, sanctus
Dominus Deus Sabaoth
Pleni sunt caeli et terra gloria tua
Hosanna in excelsis

[8] **Dans van de kreupelen**

In dyatessaron ascendendo.

Sanctus sanctus
sanctus dominus deus
sabaoth.

Sanctus sanctus
sanctus dominus
deus sabaoth.

[9] Lied van de Luiheid

luiheid:

Ik wacht op 't laatste ogenblik.
Zwak klopt de levensader.
Mijn kaars gaat uit, zo traag als ik,
Het laatste uur komt nader.

non:

Al even traag zocht u naar God,
Uw leven was verspillen.
De stam was voor de groei verrot –
De duivel komt u villen.

luiheid:

Ik leefde op een donzen bed
Om dag en nacht te slapen –
De klokken had ik stilgezet,
Voor Gemak was ik geschapen.

non:

Ook God hebt u opzij gezet,
U sloot voor hem de deuren –
Er viel voor vroomheid en gebed
Geen ijver te bespeuren.

luiheid:

Geen voorbeeld spoorde mij ooit aan,
Van armen noch van rijken.
Ik was in de hemel en voldaan.
Ik wilde niets bereiken.

non:

De ware hemel bleef u vreemd
– Te ver om van te dromen –
Waar God regeert, en geeft en neemt,
Het paradijs der vromen.

luiheid:

Mijn tijd is op, het is te laat
Om me alsnog te haasten.
Ik doe al stervend niemand kwaad,
Geen kroost heb ik noch naasten.

non:

Misschien is het nog niet te laat
Te boeten voor uw zonde.
Een korte tijd van vlijt volstaat,
Al duurt ze één seconde.

[10] Dans van de Luiheid

[11] **Lied van de Vraatzucht**

Ik wil alleen maar zweren
Bij wildbraad, worst en wijn,
Bij dagelijks potverteren
En eeuwig zalig zijn!
Geprezen spies en kruik,
Geprezen klem en fuik:
Men kent de goede heren
Het beste aan de buik.

Fazanten, ree, champagne,
Kapoenen, most en spek -
Ik wandel door Kokanje,
De hel is voor de vrek!
Ik geef geen lauwerkrans,
Geen goud of zilverglans,
Venetië noch Spanje
In ruil voor mijn geschrans.

Ik laat fiolen zorgen,
Mijn vrouw mag wandelen gaan,
Zolang ze varkens worgen
En kelen kip en haan!
Lang leve de poelier,
Lang leve 't krieckenbier:
Vergeet de dag van morgen,
Het paradijs is hier.

[12] **Dans van de dikkerds**

[13] **Agnus Dei**

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi
Miserere nobis
Dona nobis pacem

In drapente descendendo.

Agnus dei qui tollis pec-
ca- ta mundi mi-
serere nobis nobis no-
bis.

Chorus: Agnus dei
qui tollis
peccata mundi
miserere nobis mi-
serere nobis

[14] **Lied van de Wellust**

de minnaar:

O Venus' band, o felle brand!
Hoe heeft die deerne zo plezant
Mijn ellendige hart bedwongen?
Ik word gedurig en charmant
Door haar doen in een liefdesband
Gedrongen, ondanks jaloerse tongen.

O deernelief, o hartedief!

Of ik een minnezee doorklief –
Zover moest 't met mij komen.
Mijn zinnen zijn gericht, o lief,
Om in uw schoot aan mijn gerief
Te komen, het spookt door al mijn dromen.

de nar:

Haar zoete min, die palmt mij in,
Ik ben een nar, verdwaasd van zin,
Geen billenkoek kan mij bevrijden.
Ze is mijn enige hartsvriendin,
Onstuitbaar is het, ik moet erin
En glijden, tot tussen beide dijen.

[15] **Calata ala spagnola ditto terzetti**

[16] **Lied van de Toorn**

Blijf van haar af of ik keel je, lummel,
Vrouwen zijn niet voor een boerenpummel,
De vrouwen zijn altijd voor mij,
Altijd voor mij.

Laat mij al jouw botten kraken
– Waard, toe schenk nog eens bij –
Durf die vrouw eens aan te raken,
Een domme boer als jij.

Eerder dronk ik jou onder tafel,
Straks is jouw hobbezak louter rafel –
Er blijft geen gewricht meer van je heel,
Niets van je heel.

Als de drank mij maar blijft smaken
– Bierkroes, schuimend en geel –
Zal ik bloedsoep van jou maken,
Het zwaard tegen de keel.

de ander:

Ezelsdom heb je het spel verloren.
Ezel, je wilt van verlies niet horen,
Vandaar je gebral en bravoer,
Gebral, bravoer.

Messen kan ik net zo goed trekken
– Ook al ben ik een boer –
Maar je zult vanzelf verrekken:
Je liefde is een hoer.

[17] **Zwaarddans**

[18] **Requiem**

Requiem eternam dona eis Domine
Et lux perpetua luceat eis
Te decet hymnus Deus in Sion
Et tibi reddetur votum in Jerusalem
Exaudi orationem meam
Ad te omnis caro veniet

Requiem etc.

[19] **Laatste Oordeel**
naar Guillaume Dufay *Tuba Mirum*

[20] **Dodendans**

De Dood:

Edele vrouwe, dans met mij –
Ik dans u voor – kom in mijn rij –

Hoogmoed:

De laatste dans van het leven –
Ik verf mijn lippen nog even.

De Dood:

Heer kruidenier, kom in de rij –
Ook alle honden zijn er bij –

Afgunst:

De laatste dans van het leven –
Zowel voor de reu als de teven.

De Dood:

Heer schout, kom op en dans met mij –
Het geld vergaren is voorbij –

Hebzucht:

De laatste dans van mijn leven –
Nog niets heb ik uitgegeven.

De Dood:

Luiwannes, hopla, huppel blij –
Vooruit, omhoog, keer-om, opzij –

Luiheid:

De laatste dans in het leven –
Ik kan niet blijvend kleven.

De Dood:

Kom smulpaap, dans nu mee met mij –
Dat dansen is een lekkernij –

Vraatzucht:

Mijn laatste dans in het leven –
Ik zie al wildbraad zweven.

De Dood:

Edele ridder, kom vrij met mij –
Je kent geen betere vrijpartij –

Wellust:

De laatste dans in het leven –
In dansen ben ik bedreven.

De Dood:

Op vechtersbaas, roep luid joechei!
Je laatste uur snelt naderbij –

Toorn:

Mijn laatste dans in het leven –
De vloer zal ik laten beven.

[21] **Helledans**

[22] **Nesciens Mater Virgo Virum**

Nesciens mater virgo virum peperit
Sine dolore Salvatorem saeculorum
Ipsum regem angelorum
Sola virgo lactabat
Ubere de caelo pleno

[1] **Kyrie**

Lord have mercy. Christ have mercy.
Lord have mercy.

[2] **The Song of Pride**

My prayerbook is my trusty mirror
I'd gladly read it whole,
For silk and beads and blue sapphire
Are all the heart of soul.
We live for decoration,
The mirror all adoration!

How I love to see myself
There's so much to prepare:
Perhaps an extra button here
A touch of ribbon there –
It's practically a full time job
Deciding what to wear!

A string of beads would suit me too,
A string without, just fine.
Which hat is best today, the blue
Or one that's all sunshine?
A veil or cloth hat for my hair?
What the devil do I care?

The devil, well he's madcap
An illness that I'm catching –
He's morn to night my hero
Because he's always watching
And I can use the pins and needles

That he's always fetching.
Look, aren't I just a livin' doll
Too good for other women –
From head to toe I am just all
A pile of braids and linen.
Mirror, mirror, on the wall
Won't I be worth some sinnin'!

Pride tarts itself up in the head
Of many a lad and lass,
It's glimmer richly laquerèd,
No sun could me surpass –
My mirror shows a fancy head,
But I'll show you my ass.

[3] **Court dances**

[4] **The Song of Jealousy**

I'm healthy as I want to be,
I have the biggest bone.
But satisfied? I cannot be
Such misery I own.
I leer all day at others
My bone is still too small –
For all I see are neighbors
Who seem to have it all.

My home's as big as legal
From stem to stern you'd gawk,
But still I don't feel regal
I hanker for a hawk.

I hanker after women
Whose beds I've not yet hoed.
Oh let me live in luxury –
That'd be an easy load.

The world keeps getting bigger
My hut makes me despair.
Why only crumbs left over?
I want a bigger share.
And while the world keeps turning
More, even more I'll hog,
Down on all fours I'm churning:
That's me, I'm just a dog.

[5] **La Gelosia**

[6] **The Song of Greed**

I am the judge and jury
Here peace and quiet reign.
No matter what the fury
Obedience I maintain.
I've time enough, so nice
For justice – at a price:
Just give the gold to me
And you can go scot-free!

I am the judge, I'm giving
You order, right, and rest.
The law has been my living
The law has made me blest –

I tell you: wrong is wrong.
I tell you: right is right.
But sing me the silver song
And my lips are sealed tight.

I am the judge, the wise one
A cornerstone that's good.
My virtues, who can praise just one,
I'm built of solid wood.
A beacon should you drown
An eye among the blind –
But give me half a crown
I'll leave my robes behind.

I am the judge, I rule
As sheriff for the babble,
Young, old, wise or fool,
For every little squabble.
There's not a man alive
Who doubts the word I give,
But put out on your end
And I'll become your friend.

I am the judge, the sheriff,
The servant of the law.
The buttress and the bailiff,
The knight without a flaw.
No suit or fight so mean
But I come in between.
But show me just a buck,
And look, why you're in luck!

[7] **Sanctus**

Holy, holy, holy, Lord God of Hosts.
Heaven and earth are full of your glory.
Hosannah in the highest.

[8] **Dance of the Lame**

[9] **The Song of Sloth**

Sloth:
My final moment I await.
My heartbeat weakly sinking.
My candle gutters, as slow as me,
The final hour comes slinking.

Nun:
As just as slowly you sought God,
Your life was nought but waste.
Before you grew your roots were rot:
The devil's come to flay you.

Sloth:
I lived upon a downy bed
And slept through night and day –
I turned the clocks off, still and dead,
For pleasure was I made.

Nun:
You turned God off,, set Him aside,
You shut your door before him –

No effort made for pious prayer,
You chose just to ignore him.

Sloth:
No rich nor poor man's life was worth
To guide me like a father.
I had a heaven here on earth
Why ever should I bother?

Nun:
The real heaven's far above,
Too far for you to rise.
Where God is King, loves and is loved,
The good man's Paradise.

Sloth:
My time is up, it is too late
To start up now with labors.
I leave no ill will in my wake,
No family and no neighbors.

Nun:
But maybe it's not yet too late
To ask for sin's forgiving –
A speck of effort's all it takes
To make your life worth living.

[10] **Dance of the Sloth**

[11] **The Song of Gluttony**

I swear by only these things, lo:
By wild game, wurst, and wine
By daily treating friends, and so
Forever happ'ly dine!

All praise to spear and jar
All praise to trap and spar:
You know the hearty fellows –
Their guts stick out this far.

For pheasants, bucks, champagne,
For capons, beer, and ham
I'll wander through Cockaigne
Let misers all be damned!
No gold or silver paid me,
No laurel wreath or crown
No Spain nor Venice trade me,
For what I gobble down.

So let our cares be bottled,
My wife can wander free,
As long as pigs get throttled
And necks of hens for me!
Long live the butcher dear.
Long live the cherry beer:
Forget about pie-in-the-sky,
Want paradise? It's here!

[12] **Dance of the Fat**

[13] **Agnus Dei**

O Lamb of God, that takest away the sins of the
world, have mercy upon us. Give us peace.

[14] **The Song of Lust**

The Lover:

O Venus, pierce with fire fierce
My breast, how have you done it?
How, as you spoke, that maiden broke
My heart in two, yet won it?
So steadily in loving bands
She binds me, envious tongues be damned.

O darling true, my heart you slew,
I'd sail a sea of love for you
Just look what you require of me!
My senses all afire, my dear,
Your luscious thighs to commandeer
And come, see, the root of all my fantasy.

The Fool:

Her loving grin, it lures me in,
I am a fool, so nuts I drool,
Mere spanking, that won't take the prize.
She is sole owner of my heart
I can't resist, so I must part
Those thighs and love her till she sighs.

[15] **Calata ala spagnola ditto terzetti**

[16] **The Song of Wrath**

Hands off my girl or I'll deck you, lumpkin,
Women aren't meant for a country bumpkin,
Women, they're meant just for me,
They're all for me.
I will grind your bones to meat
– Hey, fill my glass up too –
If you get within two feet
A stupid hick like you.

Earlier I drank you under the table,
When I'm done with you, you won't be able
To walk, you'll be as ripped as your coat,
Ripped as your coat.
Just so long this drink keeps reeling
– Beer mug, yellow with foam –
I'll make blood soup of you, feeling
The sword tickle your throat.

The Other:
Idiot, you've lost the game already.
Ass, you won't admit you're done, I'm betting,
That's why you brawl all over the floor,
Brawl on the floor.
A knife I can wield as well as you
– Though I'm a farmer, not more –
Damned if you don't, and if you do:
Your girlfriend is a whore.

[17] **Sword Dance**

[18] **Requiem**

Eternal rest grant unto them, O Lord,
and let perpetual light shine upon them.
A hymn becomes you, O God, in Zion,
and to you shall a vow be repaid in Jerusalem.
Hear my prayer; to you shall all flesh come.
Eternal rest etc.

[19] **The Last Judgement**

after Guillaume Dufay, *Tuba Mirum*.

[20] **The Dance of Death**

Death:
Noble lady, dance with me –
I'll dance in front, prance after me.

Pride:
The final dance I'll ever do –
Just let me add a bit of rouge.

Death:
Hey grocer, come and dance with me –
The dogs are all here too, you see?

Jealousy:
The final dance I'll ever do –
For me the dog, and also you.

Death:

Your honor, come and dance with me –
There's no time left to charge a fee.

Greed:

The final dance I'll ever do –
I never gave a cent to you.

Death:

Hey lazy lout, come move your rump –
Shape up, let's move, hop skip and jump!

Sloth:

The final dance I'll ever do –
And toss me out my bedroom too!

Death:

Hey food-face, come and dance with me –
Dancing is such gluttony.

Gluttony:

The final dance I'll ever do –
I see some food still left to chew.

Death:

O noble knight, come flirt with me –
A better catch you'll never see. –

Lust:

The final dance I'll ever do –
I'm good at dancing, a tool to woo.

Death:

Up, fighter, shout out loud and clear!
Your final hour is nearly here.

Wrath:

The final dance I'll ever do –
I'll make the floor shake under you.

[21] **Dance of Hell**

[22] **Nesciens Mater Virgo Virum**

Without knowing man, the virgin mother gave birth
without pain to the savior of the ages;
the virgin alone, whose breasts were filled by heaven,
gave suck to this same king of angels.

Titels en bronnen

1. Kyrie uit de Missa de Feria, Antoine de Févin (ca. 1470-1511/12): Kyrie a5 – Christe a5 – Kyrie a5 (MS 's-Hertogenbosch 72A).
2. Lied van de Hoogmoed (tekst G. Komrij; melodie: Mi lust te loven hoghentlic, MS Berlijn 190, 1480-1500)
3. Hofdansen: La danse de cleves – La danse de ravestain – La franchoise nouvelle (Brussel, Basse dance MS 9085, ca. 1500; arr. L.P. Grijp)
4. Lied van de Afgunst (tekst G. Komrij; melodie: Rijc God, wie sal ic clagen, Souterliedekens 1540)
5. La Gelosia (ballo van Domenico da Piacenza, MS Parijs it. 973, c. 1455; arr. L.P. Grijp)
6. Lied van de Hebzucht (tekst G. Komrij; melodie: Mijn hert dat is in lyden, MS Wenen 12875, eind 15e eeuw; arr. L.P. Grijp)
7. Sanctus uit de Missa de Feria, Antoine de Févin: Sanctus a5 – Pleni a2 – Hosanna a5 (MS 's-Hertogenbosch 72A)
8. Dans van kreupelen: Tis al ghedaen, mijn oestwairts gaen – Wat wil ic sorghen al om dat goet (MS Berlijn 190, 1480-1500)
9. Lied van de Luiheid (tekst G. Komrij; melodie: Gheldeloos ghi doet mi pijn, MS Doornik 94, 1511)
10. Dans van de Luiheid: Ain niderlendisch runden dantz (Hans Judenkönig, 1523) – Ein Niderlendisch tentzlein (Hans Newsidler, 1544)
11. Lied van de Vraatzucht (tekst G. Komrij; melodie: Waer sal ic mi henen keren, Souterliedekens 1540)
12. Dans van de dikkerds: Ic quam aldaer, ic weet wel waer, met heymelijc ghescalle – Hoe soude ic vrecht bedriven (dansliedekens uit de Souterliedekens, 1540)
13. Agnus Dei uit de Missa de Feria, Antoine de Févin: Agnus a5 – Agnus a2 – Agnus a6 (MS 's-Hertogenbosch 72A)
14. Lied van de Wellust (tekst G. Komrij; melodie O Venus bant; zettingen: Josquin des Prez, 1501; Anoniem, Bologna MS Q18, 1502-1506; arr. L.P. Grijp)
15. Calata ala spagnola ditto terzetti (Joan Ambrosia Dalza, 1508)
16. Lied van de Toorn (tekst G. Komrij; melodie Linken van Beveren, Petrucci 1504)
17. Zwaarddans (melodie: Linken van Beveren, arr. L.P. Grijp)
18. Requiem (gregoriaans, MS 's-Hertogenbosch 66)
19. Laatste Oordeel (naar Guillaume Dufay (1397?-1474), Gloria ad modum tubae)
20. Dodendans (tekst: G. Komrij; melodie 'Den Dooden dans' uit het Luitboek van Thysius, ca. 1595; arr. L.P. Grijp)
21. Helledans ('Antichrist is gheboren'; tweestemmige melodie: Omnes nu laet ons Gode loven, MS Berlijn 190, 1480-1500; arr. in contrapuncto falso L.P. Grijp)
22. Jean Mouton (voor 1459-1522), Nesciens mater virgo virum (MS 's-Hertogenbosch 72C)

Gerrit Komrij

www.globerecords.nl

© & © 2011

Klaas Posthuma Productions
Made in The Netherlands

Globe™ is a registered trademark
of Klaas Posthuma Productions
Castricum, The Netherlands

GLO 6067